

THIBAULT'LAR - III

Martin du Gard, Roger (23 Mart 1881, Neuilly-sur-Seine, Fransa-22 Ağustos 1958, Bellême, Fransa), Fransız romancı ve oyun yazarı. 1937 Nobel Edebiyat Ödülü'ne layık görülmüştür.

Paris'in en seçkin iki lisesinde okudu. 1906'da Ecole des Chartes'tan arkeoloji konusunda yazdığı bir tezle mezun oldu. Arşivcilik ve paleografi derecesi alan Martin du Gard, titiz gerçekçiliğini ve küçük detaylara gösterdiği dikkati, tarih ve bilim öğrenimine atfeder. İlk büyük başarısını, okul arkadaşı Gaston Gallimard tarafından 1913'te yayımlanan *Jean Barois* adlı yapıtıyla kazandı. Bu romanda dinsel inançları ile bilimsel kuşkuculuğunu bağdaştırmaya uğraşan bir adamın öyküsünü ele aldı ve Dreyfus Olayı'na yer verdi.

İki Dünya Savaşı arasında (1922-1940) en tanınmış çalışması olan *Les Thibault* adlı romanını yazdı. Bir ailenin tarihini anlatan bu nehir romanda, Fransız burjuvazisinin on dokuzuncu yüzyıl sonlarından Birinci Dünya Savaşı'na kadar olan dönemde karşı karşıya kaldığı toplumsal ve ahlaki sorunları ele aldı.

Martin du Gard'ın öteki yapıtları arasında 1933'te yayımladığı, Fransa'da kırsal yaşamı anlatan *Vielle France* ile 1951'de yayımladığı, dostu André Gide üzerine bir inceleme olan *Notes sur André Gide* sayılabilir. Ayrıca bastırılmış eşcinselliği konu alan bir oyun olan *Un Taciturne* 1931'de; Fransız köy yaşamını anlatan *Le testament du père Leleu* (1914; Yaşlı Leleu'nün Vasiyeti) ve *La Gonfle* (1928; Kabarış) adlı iki fars yazdı. 1941'de, başyapıtı olacağını umduğu *Le Journal du colonel Maumort* (Albay Maumort'un Günlüğü) adlı bir romana başladı ama tamamlayamadan öldü. Albert Camus'nün önsözünü yazdığı toplu yapıtları 1955'te iki cilt olarak yayımlandı.

Adnan Cemgil (1909, İstanbul-2001, İstanbul) Yazar ve çevirmen. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe bölümünü bitirdi (1935). Ankara Meslek Öğretmen Okulu ve Atatürk Lisesi'nde öğretmenlik yaptı. 1945'te bakanlık emrine alındı; Danıştay kararıyla görevine döndü; bir süre sonra öğretmenlikten ayrıldı (1947). Kurucularından olduğu Türk Barışseverler Cemiyeti'nin genel sekreterliğini yaptı (1950); bu derneğin faaliyeti nedeniyle yargılandı, 15 ay hüküm giydi.

İlk yazıları, 1934'te *Yeni Adam* dergisinde yayımlandı. 1941-1944 yılları arasında *Yurt ve Dünya* dergisinin, 1947'de de *24 Saat* gazetesinin yazı işleri müdürlüklerini yaptı. 1944-1945 yıllarında İnönü Ansiklopedisi'nde redaktör olarak çalıştı. Diderot, Romain Rolland, Roger Martin du Gard gibi düşün ve sanat adamlarının yapıtlarından çeviriler yaptı. 1942-1987 yılları arasında Türkçeye 50 kadar çeviri yapıtı kazandırdı.

Başlıca çevirileri: *Thibault'lar*, Roger Martin du Gard; *Jean Christophe*, Romain Rolland; *Cesar Biroteau*, Balzac; *Rahibe*, Rameau'nun Yeğeni, *Felsefe Konuşmaları*, *Körler Üzerine Mektup / Sağır ve Dilsizler Üzerine Mektup*, *Kadenci Jacques ile Efendisi*, Diderot; *Nana*, *Germinal*, *Thérèse Raquin*, *Bir Aşk Hikâyesi*, Emile Zola; *Gecenin Çobanları*, Jorge Amado; *Mattia Pascal Yaşadı mı Yaşamadı mı?*, Luigi Pirandello; *Gora*, Tagore; *Hapishane Defterleri*, Gramsci; *Baharlar Açarken*, Ibanez.

Roger Martin du Gard'ın
YKY'deki kitapları:

Thibault'lar - I (2016)

Thibault'lar - II (2017)

Thibault'lar - III (2017)

ROGER MARTIN DU GARD

Thibault'lar - III

1914 Yazı (61-85. bölümler)

Epilog

Roman

Çeviren
Adnan Cemgil

YAPI KREDİ YAYINLARI

Yapı Kredi Yayınları - 4901
Edebiyat - 1413

Thibault'lar - III / Roger Martin du Gard
Özgün adı: **Les Thibault, III**
Çeviren: **Adnan Cemgil**

Editör: **Ersel Topraktepe**
Düzeltili: **Omer Şişman**

Kapak tasarımı: **Nahide Dikel**
Sayfa tasarımı: **Mehmet Ulusel**
Grafik uygulama: **Akgül Yıldız**

Baskı: Bilnet Matbaacılık ve Yayıncılık A.Ş.
Dudullu Organize San. Bölgesi 1. Cad. No: 16 Ümraniye-İstanbul
Tel: 444 44 03 • Fax: (0216) 365 99 07-08 • www.bilnet.net.tr
Sertifika No: 31345

Çeviriye temel alınan baskı: Editions Gallimard, 2014
1914 Yazı ile *Epilog*'un birinci baskısı 1987'de
Cem Yayınları tarafından yapılmıştır.
YKY'de 1. baskı: İstanbul, Haziran 2017
ISBN 978-975-08-4041-8

© Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş., 2016
Sertifika No: 12334
1914 Yazı @ Editions Gallimard, 1936, 1964
Epilog @ Editions Gallimard, 1940, 1967

Bütün yayın hakları saklıdır.
Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında
yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık Ticaret ve Sanayi A.Ş.
Kemeraltı Caddesi Karaköy Palas No: 4 Kat: 2-3 Karaköy 34425 İstanbul
Telefon: (0 212) 252 47 00 (pbx) Faks: (0 212) 293 07 23
<http://www.ykykultur.com.tr>
e-posta: ykykultur@ykykultur.com.tr
İnternet satış adresi: <http://alisveris.yapikredi.com.tr>

Yapı Kredi Kültür Sanat Yayıncılık
PEN International Publishers Circle üyesidir.

1914 Yazı
(61-85. bölümler)

LXI

“O kadar basit değil...” diye yineledi Jousselin, çevresine dalgın dalgın bakarak.

Bir süre durdu ve sonra sanki belirsiz düşüncelerini sürdürüyor-muşçasına, “Biz hekimlere, hiç olmazsa kanlı bir rol vermiyorlar; bizi öldürmek için değil, iyi etmek için cepheye gönderiyorlar” dedi.

“Evet. Evet öyle...” dedi Studler ateşli ateşli ve adeta minnetle ve yaşlı gözlerini Jousselin’e döndürdü.

Roy, çatmaya hazır bir merakla ikisinin de yüzüne bakarak, “Ya hekim olmasaydınız?” diye sordu. (Orada bulunanların hepsi, Roy’nın hekimlik diplomalarından askerlik görevlilerine söz etmemiş olduğunu biliyorlardı; bir piyade birliğinde kısa bir sağlık hizmeti stajından sonra doğrudan orduya katılmıştı ve şimdi bir piyade alayının subay kadrosuna yedek asteğmen olarak alınmıştı.)

“E... Manuel’ciğim bize kahve vermeye niyetin yok mu hiç?” dedi Antoine.

Tartışmaya son verip çatışanları yatıştırmak için herhangi bir bahane arıyor gibiydi.

“Tamam tamam!” diye bacağına sportmence iskemlenin arkalı-ğında aşırarak ayağa kalktı genç adam.

“Isaac!” diye seslendi Antoine.

Antoine yanına gelen Studler’e bir zarf uzattı.

“Bak, Filedelfiya Enstitüsü sonunda yanıtlamaya karar vermiş...” Ve her zamanki alışkanlığıyla “dosyasına” dedi. Studler zarfı almadan hayretle baktı yüzüne. Antoine hafifçe sırttı ve zarfı kâğıt sepetine attı.

Jousselin’le Jacques, büyük odanın bir köşesinde yalnız kalmışlardı.

Jacques kardeşine bakmadan hemen yanı başındakine söylüyor-muş gibi daha kuvvetli bir sesle, “Hekim olsun olmasın, silah altına

çağırılan kimse bu çağrıya uymakla, milliyetçi siyaseti benimsemiş ve savaşı kabul etmiş demektir” dedi. “Bana göre sorun herkes için birdir: Bu boğazlaşmada rol almak için bir hükümetin sizi buyruğuna boyun eğdirmek istemiş olması yeterli midir? Ben olduğum gibi olmamış olsaydım bile” diye sözünü sürdürdü Jouselin’e doğru eğilerek, “itaatli, ülkesinin kurumlarını beğenen sade bir yurttaş olsaydım bile, devletin yüklemek istediği gibi bir zorunluluğun, inandığım manevi değerleri çiğnememe neden olabileceğini kabul etmem ben. Yönettiklerinin vicdanlarına hükmetmeye yeltenen bir devlet, onların kendisiyle işbirliği etmelerini bekleyemez. Ve, her şeyden önce, bireylerin ahlaki değerlerine önem vermeyen bir toplum yalnızca nefret ve isyana layıktır!”

Jouselin başını salladı, “Ben ateşli bir Dreyfus’çüydüm” dedi yanıt olarak.

Yazı masasının üstünde bir şeylerle uğraşır gibi görünen Antoine, bütün bedeniyle dönerek, kestirip atarcasına bir sesle, “Sorun kötü konuldu ortaya” dedi. Konuşurken ayağa kalkmıştı, kardeşine bakarak tek başına odanın ortasına doğru ilerledi:

“Bizimki gibi demokratik bir hükümet –bir azınlığın muhalefetiyle karşılaşmış olsa bile– çoğunluğun iradesini temsil ettiği için iktidarda bulunmaktadır. İşte silah altına alınan kişi, bu çağrıya uymakla ulusun bu kamusal iradesine boyun eğmiş oluyor. Hükümetin politikası hakkındaki düşüncesi ne olursa olsun!”

Studler, “Çoğunluğun iradesini söz konusu ediyorsun” dedi. “Ama şu anda tümü değilse bile yurttaşların çoğunluğu savaş olmamasını diliyor.”

Jacques yeniden konuşmaya başladı: “Ne adına?” diye sordu, kardeşine söylemiyormuş gibi görünerek ve Jouselin’e biraz beceriksizce gözünü dikip, “Bu çoğunluk ne adına, derin düşüncelerin ürünü meşru ilkeleri feda etmeye ve yurttaşlık görevi diye boyun eğdirmeyi onların en kutsal inançlarının üstüne çıkartmaya hak buluyor kendinde?”

“Ne adına ha?” diye Roy bağırды ve sanki bir tokat yemiş gibi birden yerinden fırladı.

M. Chasle’in sesi, “Ne adına?” diye bir yankı gibi duyuldu.

Antoine kesin bir sesle, “Toplumsal antlaşma adına” dedi.

Roy önce Jacques’ın, sonra da Studler’in yüzünü süzdü, sanki meydan okurcasına karşı çıkacakmış gibi. Sonra omuz silkip arka-

sını döndü, hızla, biraz ötede bir pencerenin önünde duran koltuğa kendini bıraktı, arkasını odadakilere çevirdi.

Önüne bakan Antoine kaşığıyla fincanını sinirli sinirli karıştırırken derin düşüncelere dalmış görünüyordu.

Bir aralık odaya bir sessizlik çöktü. Jousselin sevecen bir sesle bunu bozdu:

“Sizi çok iyi anlıyorum ve her şeyi ölçüp biçtikten sonra sizin gibi düşündüğüme inanıyorum. Kusurlu olsun olmasın, bugünkü toplum, bizim yetişkinler kuşağımız için bir gerçektir. Bizden önceki kuşakların yapıp bize bıraktıkları –görece sağlam bir zemindir bu– öyle bir zemin ki şimdi de biz dengemizi koruyoruz üstünde... Ben de kuvvetle bilincindeyim bunun.”

“Çok doğru” dedi Antoine, başını kaldırmadan ve fincanın içinde kaşığını çevirip durarak. “Birey olarak bizler, zayıf, yalnızlık içinde, yoksun varlıklarız. Gücümüzü – gücümüzün en büyük bölümünü ve her durumda, bu gücü verimlice kullanabilmeyi, bize benzeyen, etkinliklerimizi düzenleyen insanların toplumsal birliğine borçluyuz. Ve bize göre, bugünkü dünyada bu topluluk gerçek dışı bir şey değildir: Mekânda tanımlanmış, sınırlanmıştır. Ve bir adı var: Fransa...”

Ağır ağır, üzgün ama kararlı bir sesle konuşuyordu; bu söylediklerini sanki uzun zaman önce hazırlamış da, söyleme fırsatını kaçırmamış gibiydi:

“Biz hepimiz ulusal bir toplumun üyeleriyiz ve bundan ötürü de doğal olarak ona bağımlıyız. Kişiliğimizi oluşturan, aşağı yukarı tam bir güvenlik içinde yaşamamızı ve bu çerçeveler içinde uygar insan olarak varlığımızı örgütlemeyi sağlayan bu toplumla –aramızda, binlerce yıldan bu yana benimsenmiş bir bağ, antlaşma vardır– öyle ki hepimizi yükümlülük altına sokan bir antlaşmadır bu!.. Seçimlik bir sorun değil, bir olgu sorunudur bu... Öyleyse düşünüyorum ki, insanlar bir toplum içinde yaşadıkları sürece, bireyler kendilerini koruyan ve yararlandıkları bu topluma karşı olan yükümlülüklerinden keyiflerince vazgeçemezler.”

“Herkes değil!” diye sözünü kesti Studler.

Antoine şöyle bir baktı ona.

“Herkes! Ama belki aynı derecede değil, ama herkes! Seninle benim gibi, emekçiyle burjuva gibi; hademe ile büro şefi gibi! Bir toplumun bireyleri olarak doğduğumuza göre hepimizin bir yeri

var ve her gün hepimiz yararlanıyoruz bundan. Bu öyle bir yarar ki bunun karşılığında bir toplum sözleşmesine uymak zorunluluğu var. Oysa bu sözleşmenin ilk hükümlerinden biri, toplumun yasalarına saygı göstermek ve bir birey olarak serbestçe düşündüğümüz zamanlar bu yasaları haklı bulmasak da bunlara uymaktır. Bu yükümlülükleri bir kenara itmek Fransa gibi dengeli, canlı bir ulusal topluluğu oluşturan kurumların yapısında bir gedik açmak demektir. Bu toplumsal yapıyı sarsar.”

“Evet!” dedi Jacques yavaşça.

“Bundan da öte” diye sözünü sürdürdü Antoine öfkeli bir sesle, “doğacak sonuçları düşünmeden hareket etmek, bireylerin gerçek çıkarlarına karşı çalışmaktır. Çünkü bu kargaşa yaratan başkaldırı, kusurlu olsa bile yasalara boyun eğmekten çok daha kötü sonuçlar verecektir birey için.”

“Acaba!” diye atıldı Studler.

Antoine Studler’e yeniden bir göz atıp ona doğru kısa bir adım ilerledi:

“Birey olarak beğenmediğimiz yasalara yurttaş olarak her zaman boyun eğmiyor muyuz? Kaldı ki toplum bize kendisine karşı çıkmaya izin veriyor: Fransa’da hâlâ düşünme ve yazma özgürlüğü var! Ve mücadele için elimizde yasal bir silah da var: O da oy pusulası.”

“Bunun ne olduğuna bir bakalım” diye yanıtladı Studler. “Fransa’da senin için dediğin tam bir aldatmaca! Kırk milyonluk Fransa’da ancak on iki milyon seçmen bulunuyor. Çoğunluk adı verilen cephenin oluşması için altı milyon artı bir oy yeterlidir. Buna göre biz altı milyonun isteğine boyun eğen otuz dört milyon enayiyiz; üstelik bu oyların nasıl verildiğini de biliyorsun herhalde: Kahve dedikodularının baskısı altında, gözü kapalı. Yo hayır, Fransız’ın siyasal hiçbir gerçek gücü yok. Rejimin anayasasını değiştirmeye, kendisine zorla kabul ettirilen yasaları onaylamamaya, dahası tartışma olanağına sahip mi? Adına imzalanan antlaşmalar konusunda kendisine danışılıyor mu? Öyle ki bunların sonucunda meydana gelecek boğazlaşmalarda canından olacaktır. İşte ulusal egemenlik denilen şey budur Fransa’da!”

“Affedersin ama” dedi Antoine telaşsızca. “Senin demek istediğin kadar da güçsüz hissetmiyorum kendimi. Elbet de toplum yaşamındaki her alanda bana danışılmıyor. Eğer toplum, hoşuma gitmeyen bir politikayı benimserse, parlamentoda bu politikaya

karşı çıkanlara oyumu vermekte serbestim! Bu arada çoğunluğun iradesini temsil edenleri verdiğim oyla iktidardan kovmayı başaramaz ve devlet politikasını benim istediğim yönde değiştirecek olanları onların yerine geçiremezsem ve bu ne kadar uzun zaman sürerse sürsen, ödevim basittir. Tartışılmaz. Toplum sözleşmesiyle yükümlüyüm. Boyun eğmek, itaat etmek zorundayım.”

“*Dura les, sed lex*”* diye fısıldadı bilgiççe M. Chasle, bir sessizlik olduğu sırada.

Studler enine boyuna odayı arşınıyordu.

“Şunu bilmek gerekir ki, bugünkü durumda silah altına çağrılanların bu çağrıya uymamalarından doğan devrimsel karışıklığın çok daha az...” diye homurdandı.

“En kısa süren savaştan bile daha az kötü” diye Jacques, Studler’in sözünü tamamladı.

Odanın öbür ucundan Roy kımıldandı; koltuk yaylarının gıcırıtısı duyuldu. Ama bir şey demedi.

“Ben de sizin gibi düşünüyorum” dedi yavaşça Jouselin. “Yasalara boyun egeçim... Evet bu böyle... Bizi tehdit eden eşine az rastlanır bir felâket öncesinde, başkalarının bu boyun eğişi kabul edilemez, insanlık dışı bir ödev saymalarını anlayışla karşılıyorum.”

“Tam tersi” diye Antoine karşılık verdi. “Birey, içinde bulunduğu olayın ne kadar çok bilincinde ise ödevini yerine getirmesi o ölçüde zorunlu görünür ona!”

Durdu, kahvesini içmeden tepsiye bıraktı. Yüzü gerginleşmişti, sesi titriyordu.

“Günlerdir görüşümün doğru olup olmadığı üzerinde düşünüyorum” diye itiraf etti Antoine birdenbire sıkıntılı bir sesle. Öyle ki Jacques elinde olmadan ona baktı. Antoine işaret ve başparmağını birkaç saniye göz çukuruna bastırdı, sonra başını kaldırdı; Jacques’a doğru acayip ve canlı bir bakış fırlattı ve sözcüklerin üstüne basa basa:

“Eğer bu akşam seferberlik –ben karşı oy vermiş olsam bile– çoğunluğun seçtiği bir hükümetçe ilan edilirse işte savaş hakkında şöyle ya da böyle düşünsem de, bir muhalefet azınlığından olsam da, antlaşmayı gelişigüzel bozmaya ve herkes için, evet herkes için aynı olan yükümlülükleri yerine getirmemeye hakkım olmadığını düşünüyorum.”

* Yasa sert olsa da yasadır. (ç. n.)

Jacques hemen hemen hiç söze karışmadan kendisine yöneltilen bu sözleri dinledi. Antoine'ın savunduğu teze karşı çıkmak gelmiyordu içinden artık, üstelik onun bu katı yargıları söylerken sesinin titreşimlerinde hissedilen insancılığı ve içtenliği istemediği halde duygulandırmıştı onu. Kaldı ki, kendisinininkinin tersi olmakla birlikte, Antoine'ın bu durumdaki davranışı mantığa ve düşüncelerine tamamiyle uygundu.

Antoine kollarını kavuşturarak birdenbire, sanki biri kendisine şiddetle karşı çıkmış gibi bağırdı:

“İyi doğrusu! Sadece savaştan önce yurttaş olmak pek rahat şey gerçekten!..”

Bu sözlerin ardından ortalığa ağır bir sessizlik çöktü.

Bütün ince ayrıtları kavramakta büyük bir duyarlılığı olan Jouselin, konuyu değiştirmeyi uygun buldu. İçtenlikli bir sesle, sanki tartışma sona ermiş ve herkes anlaşmış gibi, konuşmaları toparlarcasına:

“Aslında hakkı var” dedi. “Toplum yaşamı bir tür oyundur. Seçim yapmak gerek: Ya kuralları benimsemeli ya da oyundan çekilmeli...”

Yanı başındaki Jacques yavaşça, “Ben seçimimi yaptım” dedi.

Jouselin hafifçe başını ona doğru çevirdi, elinde olmadan duygulanarak dikkatle süzdü onu. Jacques'ın yaşanılan gerçeğin dışındaymışçasına ve korkunç bir geleceği sezmiş gibi bir hali vardı.

Aralık duran kapıda Léon'un köse surati belirdi:

“Beyefendiyi telefonda *istiyorlar*.”

Antoine başını çevirdi ve uykudan uyandırılmışçasına gözlerini kırıştıtarak uşağa baktı, “Yine o” diye düşündü.

“Peki geliyorum.”

Başını önüne eğdi, alını kaygıyla kızardı, birkaç saniye bekledi, sonra telaşsızca odadan çıktı.

Küçük çalışma odasına giderken, “Bakalım ne diyecek bana?” diye düşündü. “*Sevmiyorsun beni!.. Sevmiyorsun beni artık eskisi gibi!..*” Öyle önüne durulmaz bir an gelir ki bütün kadınlar böyle söyler. Hepsi de! O an ki artık sevmediğimizi öğrenince şaşakalırlar. Sevmediğimiz onlar değil biziz. Onların yanındaki erkek oluşumuz.

Söylemeleri gereken 'Artık beni sevmiyorsun' değil, 'Artık birlikte olduğumuz zamanlardaki erkeği sevmiyorsun...' olmalı."

Telefonun önüne geldi, hiçbir şey düşünmeden telefonu açtı.
"Sen misin Tony?"

Sarsıldı, isyana benzeyen bir duygu uyandı içinde. Bu bildiği, çok iyi bildiği, istenilerek tatlılaştırılan, dolgun, ahenkli ses karşısında durakladı, yanıtlamaya da karar veremiyordu... Sessiz ama derin bir öfke duyuyordu... İki gündür o kadından, onun sihirli etkisinden kurtulduğunu hissediyordu. Yalnız kurtulmuş değil, arınmış olduğunu da... Bir pislikten arınmış gibi Simon'u düşündü. Hayır bu sona ermişti artık: Bağlar iyiden iyiye kopmuştu. Neden yeniden bağlamalıydı?

Telefonu yavaşça masanın ortasına koydu ve bir adım geri gitti. Açık kalan alıcıdan bir tür cızırtı... Hıçkırıklı, hırıltıyı andıran bir ses geliyordu... Acımasızca bir şeydi bu... Varsın olsun! Ne pahasına olursa olsun, yeniden ilişki kurmamalıydı.

Ama çalışma odasına dönecek yerde, gidip koridor kapısının kilidindeki anahtarı çevirdi, sonra divanına oturup bir sigara yaktı, son bir kez masaya göz attı: Telefonun açık kalan alıcısı öyle duruyordu ve ses gelmiyordu artık, belirgin çizgileri ve parlamışıyla bir sürüngen ölüsünü andırıyordu. Yastıkların arasına rahatça uzandı.

Çalışma odasının şöminesinin önünde, Studler'le baş başa kalan M. Chasle, sonunda kendisine konuşma sırası geldiği ve dinleyen biri bulunduğu için mutluydu, pek anlaşılmasın bozuk bir dille yarındakine, işleri üzerine birtakım ayrıntılar vermeye çalışıyordu.

"Yeni buluşlar... İvri zıvır... Ufak tefek buluşlar... Ne diyordum? Her zaman yeni şeyler, bu bizim özdeyişimiz... Ne mi? Size A.C.'nin, *l'Association des Chercheurs*'ün bültenini göndereceğim... Göreceksiniz... Yan önlemler almaya başladık bile... Şu savaş karşısında gerekliydi bu... Yönelimi değiştirmek gerek... Ulusal savunma... Herkes kendi çevresinde. Yani ne?" (Durmadan, çok ivedi bir sorunu iyi anlamamış gibi, durmadan sorular soruyordu.) "İcatçılar bize şimdiden görkemli şeyler getirdiler" diye hemen sözünü sürdürdü. "Açığa vurmamak istemem... Ama, örneğin şunu söyleyebilirim: Yağmur ve göl suyu için kullanılacak taşınabilir bir filtre... Savaşta çok işe yarar... Askerin bedenini tüm pisliklerden korur..." Bunları

söyleyerek keyiflice gülümsedi. “Sonra daha görkemlisi: Bir ateşleme tetiğiyle donatılmış otomatik bir gözleme aleti... İyi görmeyen piyadeler için... Dahası topçular için de...”

Bir süredir bu abuk sabuk lafları oturduğu yerden dinleyen Roy ayağa kalktı:

“Otomatik mi, nasıl?” dedi.

“Tam da öyle” dedi Chasle kurumlanarak. “İşin güzel yanı da bu.”

“Peki ama nasıl işleyecek bu alet?”

Chasle kestirip atarcasına bir sesle, “Kendiliğinden” diye yanıt verdi.

Kitaplığın bir köşesinde hep aynı yerde ayakta duran Jacques ile Jousselelin yavaş sesle konuşuyorlardı. Alnı öfkeli bir çizgiyle kırılmış olan Jacques, “İnsanı çileden çıkartan bir şey de” diyordu, “bir gün bütün bu askerlik hizmeti, sancağın altında birleşen ulus gibi hikâyelerin bir dogma, tartışılmaz ve kutsal bir ödev niteliği taşıdığına kabul edilmeyeceği bir günün belki de çok yakında, mutlaka geleceği düşüncesi! Bir gün gelecek, toplumsal bir gücün, bir insanı asker olmayı reddettiği için kurşuna dizdirmek hakkına sahip olmasının kabul edilemeyeceği bir gün gelecek! Tıpkı, eskiden Avrupa’da binlerce insanın sırf dinsel inançlarından ötürü yargılanmış, işkencelere uğratılmış olduğunun bugün bize inanılmaz bir şey görünmesi gibi!”

“Dinleyin!” diye bağırdı Roy.

Yazı masasının üstünden aldığı o günkü gazeteyi ilgisizce gözden geçirirken birden, gülünççe, yüksek ve anlaşılmaz bir sesle okumaya koyuldu:

“Çocuklu, genç bir karı koca üç aylığına, içinde balık bulunan bir ırmak kenarında bahçeli, sakın, küçük bir ev kiralamak istiyor. Normandiya ya da Burgonya’da olması yeğlenir. Başvuru: Gazete yönetim yerine 3.418 no’ya yazılması.”

Çınlayan bir sesle güldü. Gerçekten de bugün gülebilen yalnız oydu.

“Tatile kavuşmak üzere olan bir liseli gibi neşeli” diye mırıldandı Jacques.

“Gerçek bir kahraman gibi neşeli” diye düzeltti Jousselelin. “Neşe olmazsa kahramanlık da olmaz, sadece yığıtlik olur...”

M. Chasle cep saatini çıkardı, vaktin ne olduğunu anlamak isterken yaptığı gibi, “hayvancığım” sesini dinliyordu, bir saniye kadar hastasını inceleyen bir hekim gibi gözünü bir noktaya dikti. Sonra, kaşlarını gözlüğünün üstüne kaldırarak haber verdi:

“Saat biri otuz yedi geçiyor.”

Jacques ürperdi. Jousselelin’in elini sıkarken, “Geciktim. Kardeşimi beklemeden kaçıyorum ben” dedi.

Antoine, Léon’un uğurlamak üzere kapıya birlikte gittiği Jacques’ın holden gelen sesini duymuştu.

Telaşla kapıyı açtı:

“Jacques... Beni dinle...”

Sonra Jacques şaşarak ona doğru gelince, “Gidiyor musun?” diye sordu.

“Evet.”

“Bir dakika içeri gir” dedi Antoine bozuk bir sesle, kardeşinin omzuna dokunarak.

Jacques Üniversite Sokağı’na, ağabeyiyle baş başa konuşma isteğiyle gelmişti. Parasını nereye harcamış olduğunu söyleyecekti ona. Bunu Antoine’dan saklamak kendisini tedirgin ediyordu. Dahası, “Belki Jenny’den söz ederim” diye geçirmişti içinden. Pek vakti olmamakla birlikte, Antoine’la baş başa kalmayı gönül hoşluğuyla karşılayarak küçük çalışma odasına girdi.

Antoine kapıyı yeniden kapattı.

“Dinle” dedi yerine oturmadan. “Ciddi olarak konuşalım yavrum... Ne... Ne yapmayı düşünüyorsun sen?”

Jacques şaşmış gibi göründü, yanıt vermedi.

“Seni çürüğe çıkartmışlardı. Ama seferberlik halinde bütün böyle olanlar hakkındaki karar değiştirilir ve herkesi ateş hattına sürerler... O zaman ne yapmayı düşünüyorsun sen?” dedi Antoine.

Jacques yanıt vermemezlik edemedi.

“Henüz bir şey bilmiyorum” dedi. “Şimdilik ben yasal olarak onların uçurumlarının dışındayım. Bana hiçbir şey yapamazlar.” Ağabeyinin ısrarlı bakışları karşısında kuru bir sesle şunu ekledi. “Sana şunu söyleyebilirim ki askere alınmaktansa ellerimi keserim daha iyi.”

Antoine gözlerini bir an başka yöne çevirdi.

“Bu davranış çok...”

“Korkakça’ mı diyecektin?”

“Hayır, öyle düşünmüyorum” dedi Antoine şefkatle. “Ama belki, çok bencilce bir davranış...” Jacques’ın istifini bozmadığını görerek sözünü şöyle sürdürdü: “Böyle bir anda asker olmayı reddetmenin kendi çıkarını genel çıkarın üstüne koymak olduğunu düşünmüyor musun?”

“Ulusal çıkarın üstüne” diye karşılık verdi Jacques: “Genel çıkar, yığınların çıkarı, açıkça barıştır, savaş değil!”

Antoine, konuşmayı her türlü kuramsal karşıtıktan uzaklaştırmak istemişçesine, eliyle belirsiz bir hareket yaptı. Fakat Jacques diretti:

“Genel çıkara hizmet eden benim – Asker olmamayı isteyerek! Çok iyi hissediyorum, içimden gelen bu karşı koymanın benliğimin en iyi yanı olduğunu hissediyorum!”

Antoine sabırsızca bir hareket yapacakken kendini tuttu:

“Düşünsene yahu... Asker olmakla elle tutulur ne gibi bir sonuç alacaksın? Hiç!.. Bütün bir ülke seferber olurken, en büyük çoğunluk –ki böyle olacak– ulusal savunma zorunluluğunu benimserken tek başına birinin buna uymamasından daha boşuna ve başarısızlığa uğrayacağı kesin, başka ne olabilir ki?”

Antoine bunları öylesine isteyerek ölçülü, şefkatli bir sesle söylemişti ki, duyulandı Jacques. Çok sakince baktı ağabeyine ve yüzünde dostça bir gülümseme bile belirdi.

“Ne diye bu konuya dönüyoruz azizim? Ne düşündüğümü pek iyi bilirsin sen... Bir hükümetin beni, bir suça, hakikate, adalete, insanlar arasındaki dayanışmaya ihanet saydığım bir girişime katılmaya zorlamasını hiçbir zaman kabul edemem... Bana göre kahramanlık Roy’un savunduğu yönde değil: kahramanlık ele bir tüfek alıp cepheye koşmakta değil, teslim bayrağını çekmek, suç ortağı olmaktansa, darağacına götürülmeyi göze almaktır!.. Tek başına yapılan, hayal kırıklığıyla sonuçlanacak bir özveri öyle mi? Varsın olsun... Eğer, ‘Hayır’ demek yürekliliğini göstereceklerin sayısı az ise, ne yapabilirim buna ben? Belki de bu sadece...” Duraksadı. “Belki de belirli bir ruh gücüne sahip olanlara pek çok rastlanmıyor ortalıkta...”

Antoine ayakta, şaşılacak kadar hareketsiz, dinlemişti. Yalnız belli belirsiz bir kımıldama oldu kaşlarında. Gözünü ayırmadan kardeşine bakıyor, uykudaymış gibi kısa soluklarla nefes alıyordu.

“İnsanın tek başına ya da hemen hemen böyle bir seferberlik çağrısına karşı koyması için eşine az rastlanır bir ruh gücüne sahip olması gerektiğini yadsımıyorum” dedi tatlı bir sesle. “Ama bu yitirilmiş bir güç... Bir duvara budalaca toslayan bir güç!.. Savaşa gitmeyi reddeden ve inancı uğruna kendini kurşuna dizdirten adama büyük bir sevecenlik, büyük bir acıma duyarım içimde... Ama o, işe yaramayan bir hayalcidir benim gözümde ve *bence haksızdır!*”

Jacques, “Buna ben ne yapabilirim?” dediği zamanki gibi kollarını azıcık yana açmakla yetindi.

Antoine bir an sessizce süzdü onu. Hâlâ düşüncesinden caymamıştı. Hâlâ umudunu yitirmemişti.

“Olaylar ortada ve bizi baskı altında tutuyor” diye yeniden söze başladı. “Yarın olayların ağırlığı –artık kimseye bağlı olmayan olaylar– devleti bizden yararlanmaya zorlayabilir. Gerçekten, ülkemizin bize yüklediği zorunluluğun kişisel görüşlerimize uygun olup olmadığını gözden geçirmeye kalkmanın zamanı olduğuna sahiden inanıyor musun? Hayır! Sorumlular karar verir, sorumlular buyurur... Hastanedeki servisimde, bir tedavinin acil olduğuna karar verirsem bunun tartışılmasını kabul etmem...”

Elini beceriksizce alnına kaldırdı, bir saniye kadar, parmaklarını göz kapaklarına bastırdıktan sonra güçlkle sözünü sürdürdü.

“Düşün yavrum... Savaşı onaylamak söz konusu değil –sanıyor musun ki ben onaylıyorum– söz konusu olan, ona katlanmaktır. Eğer mizacımız isyan ederek katlanmayı gerektiriyorsa böyle katlanmak. Ama, ödev duygusunun gem vuracağı, içte uyanan bir isyan. Tehlike anında yardımınızı sunmak konusunda pazarlığa kalkmak kamuya ihanet olur. Evet işte asıl ihanet, başkalarına karşı suç işlemek, dayanışmadan kaçınmak budur. Hükümetin alacağı kararları tartışmadan kendimizi alıkoymak gerektiği savında değilim. Ama daha sonra. Boyun eğdikten sonra.”

Jacques yeniden hafifçe gülümsedi. “Oysa ben, görüyorsun ya, bir bireyin, devletlerin uğruna birbirleriyle savaştıkları ulusal çıkar iddialarına tamamıyla ilgisiz kalma özgürlüğüne sahip olduğunu ileri sürüyorum. Devletin, hangi nedenle olursa olsun, insanların vicdanlarını zorlamak hakkı olduğunu kabul etmiyorum... Her zaman nefret etmişimdir bu büyük lafların kullanılmasından. İşte bu böyle: İçimde yükselen vicdanımın sesidir, bütün o senin ileri sürdüğün oportünistçe düşüncelerin ötesinde. Sizin yasalarınızın

üstünde yüksek sesle konuşan da odur. Şiddetin, dünyanın yazgısını çizmesine engel olmanın tek yolu önce insanın kendisinin her türlü şiddete karşı çıkmasıdır! Bence adam öldürmeyi reddetmek, saygıya değer bir ahlaksal yüceliktir. Yasalarınız ve yargıçlarınız buna saygı göstermiyorsa yazıklar olsun onlara: er geç bunun hesabını verirler..”

Konuşmanın genel düşüncelere doğru kaydığını görmekten canı sıkılan Antoine, “Peki... peki” dedi. Sonra kollarını kavuşturup “Ama ne yapmak istiyorsun yani?”

Kardeşine yaklaştı, aralarında pek seyrek olan, içten gelme bir hareketle iki eliyle omuzlarından tuttu.

“Yanıt ver bana yavrum... Yarın seferberlik ilan edilecek. Sen ne yapacaksın?”

Jacques sabırsızca değil ama kararlı bir hareketle kendini kurtardı:

“Savaşa karşı mücadelemi sürdüreceğim! Sonuna kadar! Her yola başvurarak! Her yola... Gerekirse devrimci sabotaja!” Elinde olmadan sesini alçaltmıştı. Durdu, sonra sıkıntılı bir sesle, “Böyle diyorum ama... Bilmem ki...” diye kısa bir süre durarak sözünü sürdürdü. “Ama kesin olan bir şey var ki Antoine, tamamıyla kesin: Asker olmayacağım ben, asla!”

Son bir kez gülümsemek için zorladı kendisini, elinin kısa bir hareketiyle allahaismarladık der gibi yaptı, kapıya gitti, Antoine onu durdurmaya kalkmadı.

LXII

Jacques Jenny’yi evde buldu. Genç kız giyinikti, yüz çizgileri gerilmişti, çıkmaya hazırdı, son derece sinirliydi. Ne annesinden bir haber ne de Daniel’den mektup almıştı. Bir sürü olasılığı düşünüp duruyordu. Gazete haberleri çok korkutmuştu kendisini. Üstelik Jacques da gecikmişti: Montrouge’da polislerle rastlayışlarını bir türlü zihninden atamadığı için, kesinlikle başına bir şey gelmiştir diye düşünmekteydi. Tek sözcük söylemeden Jacques’ın kollarının arasına atıldı.

“Avusturya’da bulunan yabancıların durumu hakkında bilgi edinmeye çalıştım” dedi Jacques. “Kendimizi aldatmaya kalkmak

bir işe yaramaz, sıkıyönetim var orada... Kuşkusuz Alman uyruklular hâlâ ülkelerine dönebiliyorlar. İtalyan'lar da belki, İtalya ile Avusturya arasındaki ilişkiler iyice gerginleşmiş olmakla birlikte. Ama Fransızlar, İngilizler ya da Ruslar!.. Eğer anneniz, daha önce Viyana'dan ayrılmamışsa –ki ayrılıyorsa şimdi burada olurdu– artık çok geç kalmış olmalı... Oradan çıkması önlenmiştir herhalde...”

“Önlenmiş mi? Nasıl? Hapse mi atılmış?”

“Yok canım! Sadece trene binmesine izin verilmemiştir. Bir iki hafta kadar belki: Bu zamanda olaylar belirginlik kazanır: Uluslararası önlemler alınır...”

Jenny yanıt vermedi.

Jacques'ın yanında oluşu, onu çoktan hayalinde yaşadığı olayların azaplarından kurtarmıştı. Jacques'a sarıldı, bir gün öncesindeki gibi Jacques'ın yine uzun uzun öpmesi için bıraktı kendini. Biraz uzaklaştıktan sonra kekeleyerek:

“Yalnız kalamıyorum artık Jacques... Götürün beni... Sizden ayrılmak istemiyorum hiç!”

Luxembourg'a doğru yürüdüler; Jacques, “Medicis kavşağında bir tramvaya bineriz” dedi.

Vakit epey geç olduğu halde o gün, orada hemen hemen kimse yoktu. Zaman zaman esen hafif bir rüzgâr ağaçların tepelerini hışırdatıyordu. Tarhlardan, Hindkaranfillerinin ağır kokusu yayılıyordu havaya. Tarhların kenarındaki ücra bir kanepede bir çift oturuyordu. Yüzleri görünmeyen erkekle kadın, öylesine birbirlerine sarılmışlardı ki uzayı bir sevgi titreşimiyle dolduruyorlar sanılırdı.

Parmaklıkların ötesinden şehir çıkıvermişti karşılıklarına. Tehlikenin altında iki büküm olmuş, ateşler içinde yanan şehir... Avrupa'nın bir ucundan öteki ucuna, bu güzel öğle sonrasında, gidip gelen korkunç haberlerin yankısı gibiydi uğultusu bu şehrin. İki günde, tatildeki Paris, insanla doluvermişti yeniden. Gazete satıcıları, özel baskıları bağırarak haber veriyorlardı yol kavşaklarından geçerken. Jacques ile Jenny tramvay beklerlerken önlerinden iki at koşulmuş, gara giden bir omnibüs geçti: İçinde, balık istifi yığılmış ana babalar, çocuklar, dadılar vardı; üst üste yığılı denklerin arasında bir çocuk arabası, karides ağları, bir şemsiye göze çarpıyordu.

“Kadere kafa tutan inatçılar” diye Jacques mırıldandı.

Soufflot Sokağı'nda, Saint-Michel Bulvarı'nda, Médicis Sokakında gidip gelenlerin ardı arkası kesilmiyordu. Ne var ki ne iş günlerindeki çalışkan Paris ne de Pazar günleri güneşli havada vakit geçiren Paris'ti bu. Huzursuz bir kalabalıktı. Yoldan geçenlerin hepsi çok acele işleri varmış gibi hızlı hızlı yürüyordu. Ama dalgınlıklarına, sağa mı sola mı gitsem, der gibi duraksamalarına bakılırsa, çoğunun hiçbir yere gitmediği belli oluyordu: Kendi kendileriyle –ve dünyayla– yüz yüze kalmamak için evlerinden ayrılmışlar, işlerini güçlerini bırakmışlardı, kendilerinden kaçmaktan ve bir an yüreklerine çöken sıkıntıyı sokaktan akıp giden müşterek kaygılarının dalgasına bırakmaktan başka amaçları yoktu.

Bütün bir öğleden sonra Jenny sessizce ve hemen ardından bir gölge gibi Jacques'ı Quartier Latin'den Batignolles'e, la Glacière'den Bastille'e, Berey Rıhtımı'ndan Clâteau d'Eau'ya kadar izledi. Her yerde, hep aynı haberler, aynı yorumlar ve aynı hoşnutsuzluk. Her yerde, eğik omuzlar, boyun eğmeye hazırlanış.

Arada bir yalnız kaldıkları zaman, Jenny son derece doğalmış gibi, kendinden, havadan söz ediyordu: "Tülümü almakla iyi etmedim... Karşıya geçelim de şu çiçekçi dükkânına bakalım... Sıcak iyice arttı... İnsan soluk alırken..." Bir çiçekçi tezgâhıyla, Avrupa'nın sorunlarını ve havanın ısısını bir düzeye sokan bu safça cümleler Jacques'ın canını sıkıyordu biraz. O anda genç kıza kayıtsızca ama ağır bir bakışla bakıyordu ve bu, içine kapanmış insanın, kederli bakışı altında genç kız birden utanç duyuyordu. Kimi zaman da Jacques duygulanarak başını çeviriyor ve içinden, "Onu bütün bu şeylere karıştırmakla iyi mi ettim?" diyordu.

C.G.T.'nin koridorlarında giderken, Jacques rastlantıyla orada bulunan bir arkadaşının, meraklı ve sert bir bakışla Jenny'yi süzdüğünü gördü. Sonra birdenbire, genç kızın o tozlu sahanlıkta, yas tülü, şık tayyörülle duruşunda ve yüzünde anlatılmaz bir şeylerle işçilerin arasındaki hali gözünün önüne geldi: Bütün bunlarda, bütün bir sosyal sınıfın izi, damgası vardı. Jacques sarsıldı, genç kızı dışarıya sürükledi.

Saat yediyi çaldı. Bulvarlardan geçerek Borsa Mahallesi'ne geldiler.

Jenny yorulmuştu. Jacques'tan fıskıran ve kendisini etkileyen bu yaşam gücü, takatini bitiriyordu. Bir zamanlar, Maisons-Laffitte'teyken, onun yanında duyduğu yorgunluğu, bitkinliği anımsadı. Bunun nedeni Jacques'ın sesi, kendine bağlayan bakışı ve birdenbire düşüncelerindeki sıçrayışla başkalarından istediği, adeta zorladığı sürekli gerginlikti.

Tam *L'Humanité*'ye yaklaştıkları sırada, Cadieux karşıdan koşarak onlara doğru geldi.

"Bu sefer olan oldu!" diye bağırdı. "Almanya seferberlik ilan etti. Rusya hedefine ulaştı."

Jacques birden yerinden sıçradı. Ama Cadieux uzaklaşmıştı bile. "Öğrenelim bakalım. Bekle beni orada!" (Genç kızı gazetesinin yönetim yerine sokmaktan çekiniyordu.)

Jenny caddenin karşı tarafına geçti, kaldırımda bir aşağı bir yukarı yürümeye koyuldu. İnsanlar kovandaki arılar gibi binanın kapısından girip çıkıyorlardı; Jacques burada gözden kaybolmuştu.

Yarım saat sonra geri döndü, yüzü allak bullak olmuştu.

"Resmi bir haber bu. Almanya'dan geliyor. Groussier'i, Sembat'yı, Vaillant'ı, Renaudel'i gördüm. Hepsi de ayrıntıları öğrenmek için yukarıda bekliyor. Cadieux ile Marc Levoir Quai d'Orsay'yle gazete arasında mekik dokuyor... Rusların askeri hazırlıklarını hızlandırmaları karşısında Almanya seferberlik ilan etti. Acaba gerçek bir seferberlik mi? Jaurès, buna hayır diyor. Almancada *Kriegsgefahrzustand* dedikleri şey bu. Anayasalarınca öngörülen bir durum olmalı. Jaurès, elinde sözlük tam çevirisini yapıyor: 'Savaş tehlikesi hali... Savaş tehdidi hali...' Ne hayran olunacak adamdır bizim Şef! Umutsuzluğa düşmüyor hiç! Brüksel'den, Haase ve Alman sosyalistleriyle konuşmasından edindiği güvenin etkisi altında hâlâ, 'Onlar bizimle birlikte oldukça hiçbir şey kaybolmuş değildir!' diye tekrarlıyor."

Jacques genç kızın koluna girip onu hızlı hızlı, rastgele sürükledi. Birkaç kez bir ev kümesinin çevresinde dönüp durdular.

"Fransa ne yapacak?" diye sordu Jenny.

"Saat dörtte ivedi bir Bakanlar Kurulu toplantısı yapılmış. Yapılan açıklamaya göre, 'Sınırlarımızın korunması için zorunlu önlemler alınacak'mış. Havas ajansının bu akşam bildirdiğine göre öncü birliklerimiz ileri karakollarına yerleştiler. Ama öte yandan da şöyle deniyor: 'Genelkurmay, düşmana bir çatışma bahanesi vermemek

için sınırda birkaç kilometrelik boş bir bölge bırakmayı düşünmektedir. Şu anda Almanya büyükelçisi, Viviani ile görüşmekte... Almanya işlerini iyi bilen Gallot çok karamsar.. ‘Şu ifadeye bakıp da hayale kapılmamalı’ diyor. Ona göre *Kriegsgefahrzustand*, resmi kararnameyle seferberlik ilan edilmesinden önce yapılan üstü kapalı bir seferberliktir. Ne olursa olsun bugün Almanya sıkıyönetimdedir. Bu da, basının ağzına gem vurulmuş ve orada savaşa karşı her türlü gösteri yasaklanmış demektir. Bence büyük güçlük de şu: Kurtuluş ancak bir halk ayaklanmasına bağlı... Stefany ise, Jaurès gibi iyimserlikte diretiyor... Kaiser, seferberlik ilan edecek yerde bu ilk önleme başvurmakla hâlâ barışı kurtarmaya çalışmaktadır. Ne olursa olsun akla yakın bir görüş. Almanya böylece Petersburg’a bir uzlaşma jesti yapmak, belki de Rusya’nın seferberlik kararını geri almasına olanak sağlamak istemektedir. Dünden beri Kaiser’le Çar arasında sürekli telgraf konuşmaları yapılmaktadır... Ben Stefany’nin yanından ayrılırken, Jaurès’i Brüksel’den telefonla aradılar. Hepsisi de önemli bir mesaj alacaklarını umuyorlardı... Orada kalmadım. Sizin ne halde olduğunuzu görmek istedim...”

“Benimle ilgilenmeyin” dedi Jenny hararetle. “Hemen yukarı çıkın... Beklerim sizi...”

“Şurada? Ayakta, sokak ortasında öyle mi? Hayır!.. Hiç olmazsa gelin, *Progrès*’de oturun.”

Hızlı hızlı Sentier Sokağı’na doğru yürüdüler.

Boğuk bir sesle biri, “Günaydın!” dedi.

Jenny dönüp arkasına baktı, saçları darmadağınık, sırtında siyah bir dizgici önlüğüyle yaşlı bir adam gördü. Mourlan’dı.

Jacques hemen, “Almanya seferberlik ilan etmiş!” dedi.

“Hişt! Biliyorum... Bu haber çoktan duyuldu!..” Tükürdü. “Yapacak bir şey yok... Hiçbir zaman olmamıştır yapacak bir şey!.. Bundan sonra da uzun bir süre olmayacaktır! Her şeyin yıkılması gerek. Uygarlığımız tümüyle yok olmalı, temiz bir şeyleri yeniden kurabilmek için!”

Bir süre konuşmadılar.

“*Progrès*’ye mi gidiyordunuz?” diye sordu Mourlan. “Ben de...”

Tek sözcük söylemeden birkaç adım yürüdüler.

“Bu sabah sana söylediğim şeyi düşündün mü? Sıvışmıyor musun?” dedi ihtiyar dizgici.

“Daha değil.”

“Keyfin bilir...” Duraksadı. “Az önce şeydeydim, *Fédé...*” Genç kıza kim olduğunu anlamak ister gibi bir göz attı, sonra gözünü Jacques’a dikti. “Sana söyleyecek bir çift sözüm var.”

“Söyleyin” dedi Jacques, Jenny’nin bileğinden tutarak. “Serbestçe konuşun, aramızda yabancı yok.”

“Peki” dedi Mourlan. Nasırlı iki parmağını Jacques’ın omuzuna dayayıp alçak sesle, “Önemli bir haber sızdı: Savaş bakanı bugün *B Dosyası’ndaki* bütün kuşkuluların tutuklanması için kararname imzaladı” dedi.

“Ya...” dedi Jacques.

İhtiyar doğrular gibi başını salladı ve dişlerinin arasından ıslık çalarak:

“Duyduk duymadık demesinler ilgililer!..”

Jenny’nin sapsarı kesildiğini görerek ürkek bakışlarla genç kıza baktı, gülümsedi:

“Sakin ol... Güzel çocuk... Bu demek değildir ki hepimizi duvarın dibine dizecekler bu akşam... Ama emir verildi, her olasılığa karşı bizi içeri alacaklar, hiçbir cezaya uğramadan büyük boğazlaşmalarını hazırlayacakları zaman özel ekiplerine emirlerini uygulasınlar diye... Banliyöde ‘aynasızlar’ çoktan işe koyulmuşlar bile. Denildiğine göre *Drapeau rouge* ve *La Lutte*’ün yazıhanelerinde arama yapmışlar. İzakoviç, bu sabah Puteaux’daki bir baskın sırasında paçayı zor kurtarmış. Fuzet, bir deliğe tıklılmış: Onu *Mains sanglantes*’ı, Genelkurmay’a karşı şu malum afişi yapmakla suçuyorlarmış. Bu işin sonu kötü, görürsünüz çocuklar..”

Kahveye girdiler. Jacques genç kıızı alt salona oturttu, burada hemen hemen kimsecikler yoktu.

Jacques dizgiciye, “Bizimle bir şeyler için...” diye önerdi.

“Hayır” diyerek elini tavana doğru kaldırdı Mourlan. “Biraz yukarı çıkıp bir şeyler öğreneyim... Bu sabahtan beri, kim bilir ne budalaca şeyler söylenmiştir yukarıda... Hoşça kalın!” Jacques’ın elini sıktı ve son kez mırıldandı:

“Dinle beni evlat: Tüymene bak!”

Biraz gittikten sonra iki gence beklenmedik, sevecen bir gülümseyişle baktı. Helezon biçimli merdivenden çıkarken basamakların gıcirtısını duyuyorlardı.

Jenny kaygıyla, “Bu akşam nerede kalacaksınız?” diye sordu. “Dün adresini aldıkları şu otelde değil herhalde?”